

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ГОЦУЛЯК СВИТЛАНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 340.15(477)"19":342:95

**САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО
В УКРАЇНІ У ХХ СТ.**

12.00.01 «Теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Гончаренко Володимир Дмитрович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, академік НАПрН України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Головко Олександр Миколайович**, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету;

– кандидат юридичних наук, доцент **Зайцев Леонід Олександрович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6.

Захист відбудеться «08» листопада 2017 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано «05» жовтня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. В. Гусаров

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Одним із пріоритетних напрямів політики будь-якої сучасної держави виступає охорона здоров'я населення, зокрема, попередження та боротьба проти заразних та епідемічних захворювань. Ефективність здійснення цього залежить у тому числі й від досконалості санітарно-епідеміологічного законодавства. Зважаючи на те, що в сучасній Україні існують недоліки у правовому регулюванні санітарно-протиепідемічної діяльності, доцільно звернутися до історико-правового аналізу вітчизняного досвіду становлення санітарно-епідеміологічного законодавства. Так, аналіз законодавства 1901–1991 рр. дає можливість виявити як недоліки, що властиві вітчизняній практиці нормативно-правового забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, так і зберегти здобутки у цій сфері.

У юридичній науці відсутні фундаментальні історико-правові дослідження санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у ХХ ст. Історики, історики права, медики, науковці з інших галузей знань обмежуються наведенням загальної характеристики санітарно-епідеміологічного законодавства, без аналізу його актів, оцінки їх ефективності, взаємодії між собою і т.п. Такий стан обумовлює доцільність проведення ґрунтового історико-правового дослідження законодавства, яким регулювалося здійснення санітарно-протиепідемічної діяльності на території України у ХХ ст.

Теоретичною базою дослідження стали наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених з історії держави і права, загальної історії, теорії держави і права, адміністративного права, медичного права, а також вчених-медиків, зокрема: С. С. Алексеева, М. М. Белявського, І. Я. Бичкова, О. А. Гінзбурга, З. С. Гладуна, В. Д. Гончаренка, А. М. Гринзовського, В. Ф. Дерюженського, Л. М. Жванко, О. С. Йоффе, В. В. Копейчикова, М. М. Коркунова, Д. В. Лебедева, Н. І. Матuzова, О. Є. Назимова, М. Я. Новомбергського, О. В. Петришина, Н. І. Пристанскової, І. Ю. Робака, В. О. Рум'янцева, І. Я. Сенюти, Б. О. Старостина, С. Г. Стеценка, В. Ю. Стеценко, Б. Й. Тищика, І. Б. Усенка, М. Г. Фрейберга, О. М. Ціборовського, О. Ф. Черданцева, Ю. С. Шемшученка, О. Н. Ярмиша та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого у межах цільової комплексної програми Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого «Актуальні питання державотворення в Україні та зарубіжних країнах на різних етапах їх історії», номер державної реєстрації – 0111U000970.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає у визначенні сутності та особливостей санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України на різних історичних етапах ХХ ст. (до 1991 р.), а також у поглибленні та розширенні наукових знань з історії права щодо цієї проблематики.

Поставлена мета зумовила вирішення таких основних завдань:

- виявити та проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у ХХ ст.;

- запропонувати і обґрунтувати періодизацію санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у ХХ ст.;

- здійснити класифікацію актів санітарно-епідеміологічного законодавства, які мали чинність на території України у ХХ ст.;

- з'ясувати специфіку чинності на території України, а також особливості взаємодії між собою окремих актів санітарно-епідеміологічного законодавства на різних історичних етапах ХХ ст.;

- визначити особливості, а також відмітні ознаки актів, з яких складалося санітарно-епідеміологічне законодавство в Україні у ХХ ст.;

- охарактеризувати процес систематизації санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у різні історичні періоди ХХ ст.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері санітарно-протиепідемічної діяльності на території України у ХХ ст.

Предметом дослідження є санітарно-епідеміологічне законодавство, яке було чинним на території України у ХХ ст.

Хронологічні межі дослідження зумовлюються поставленими завданнями та визначаються 1901–1991 рр. Зазначений період окреслений для вивчення правового регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності на території України, дозволяє розглянути розвиток вітчизняного санітарно-епідеміологічного законодавства на різних історичних етапах ХХ ст., які передували здобуттю Україною незалежності, початку сучасного етапу її розвитку.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію України у складі Російської імперії на початку ХХ ст. (до 1917 р.), підвладну національним урядам у період відродження української державності (1917–1921 рр.), підконтрольну радянській владі (1917–1991 рр.).

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації склала сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання, які забезпечили достовірність отриманих результатів та висновків. Діалектичний, як ключовий філософський метод, дозволив дослідити санітарно-епідеміологічне законодавство у його розвитку і взаємодії з іншими галузями законодавства (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4). З числа загальнонаукових – структурно-системний та структурно-функціональний методи, які слугували визначенню внутрішньої будови санітарно-епідеміологічного законодавства, встановленню її ієрархічності, а також з'ясуванню функціонального призначення актів, з яких складалося це законодавство (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4). Серед спеціально-наукових, використання порівняльно-правового методу допомогло виявити подібні і відмітні риси санітарно-епідеміологічного законодавства на різних історичних етапах ХХ ст. (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4). Історико-правовий підхід став у нагоді при дослідженні історіографії та джерельної бази, розкритті генезису і тенденцій розвитку правового регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності, а також обґрунтуванні періодизації санітарно-епідеміологічного законодавства (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4). Формально-юридичний метод був використаний для дослідження положень різних законодавчих актів і законопроектів, аналізу їх змісту, а також класифікації (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4). Статистичний метод слугував визначенню ефективності санітарно-епідеміологічного законодавства у сфері попередження і боротьби проти епідемій (підрозділи 2.3, 4.1, 4.2).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першою у вітчизняній історико-правовій науці комплексною працею, яку присвячено санітарно-епідеміологічному законодавству, чинному на території України у різні історичні періоди ХХ ст. Основні наукові положення, які виносяться на захист:

уперше:

- здійснено класифікацію актів санітарно-епідеміологічного законодавства залежно від предмета регулювання на такі, що закріплювали: (а) систему санітарно-протиепідемічних органів та їх компетенцію; (б) заходи боротьби проти епідемій (ліквідації наслідків епідемій) та порядок їх застосування; (в) заходи попередження виникнення епідемій та порядок їх реалізації;

- доведено, що у період відродження української державності (1917–1921 рр.) санітарно-епідеміологічне законодавство поповнювалося переважно нормативно-правовими актами, якими засновувалися

відповідні органи і закріплювалася їх компетенція щодо здійснення санітарно-протиепідемічної діяльності, а види і порядок застосування санітарно-протиепідемічних заходів регулювалися нормативно-правовими актами, які були прийняті ще за часів Російської імперії;

- здійснено періодизацію актів санітарно-епідеміологічного законодавства радянського періоду (1917–1991 рр.) з урахуванням особливостей державотворення і нормотворчості тих часів за такими періодами: (1) перших років радянської влади (1917–1922 рр.); (2) після утворення СРСР (1922–1937 рр.); (3) після перетворення УСРР на УРСР та прийняття Конституції УРСР 1937 р. (1937–1970 рр.); (4) після прийняття «Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я» 1969 р. і набуття ними чинності (1970–1991 рр.);

- доведено, що формування санітарно-епідеміологічного законодавства на всіх етапах ХХ століття відбувалося під впливом або з урахуванням тих санітарних та епідемічних обставин, які склалися на певний проміжок часу, а також відповідно до досягнень науково-технічного прогресу;

- обґрунтовано висновок про поступове перетворення санітарно-епідеміологічного законодавства зі складової адміністративного (на початку ХХ ст. поліцейського) у складову медичного законодавства;

удосконалено:

- обґрунтування того, що систематизація санітарно-епідеміологічного законодавства відбувалася від неофіційної до офіційної інкорпорації;

- висновок, що через високу динамічність санітарно-епідеміологічного законодавства, його систематизація здійснювалася періодично;

- твердження про належність медичного законодавства до комплексних галузей законодавства (на стикі із адміністративним);

набули подальшого розвитку:

- положення щодо того, що відмітною ознакою актів санітарно-епідеміологічного законодавства була наявність у них техніко-юридичних норм, що, зокрема, об'єктивно зумовлювалося неможливістю інакшого належного регулювання суспільних відносин, які склалися у сфері санітарно-протиепідемічної діяльності;

- аргументи на користь того, що участь у міжнародних санітарних конференціях, приєднання до конвенцій, які на них приймалися, міждержавна співпраця у сфері протиепідемічної боротьби здійснювали безпосередній вплив на внутрішньодержавне санітарно-епідеміологічне законодавство, до якого вносилися зміни та доповнення;

- обґрунтування того, що прийняття урядом РСФРР у перші роки радянської влади окремих актів санітарно-епідеміологічного законодавства, проявлялося у закріпленні норм, які мали чинність ще за часів Російської імперії.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані у дисертації положення і висновки можуть бути використані:

- у науково-дослідній роботі – для збагачення сучасної історико-правової науки знаннями про розвиток санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у ХХ ст.;

- у правотворчій діяльності – у процесі розробки та вдосконалення нормативно-правових актів щодо регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності;

- у навчальному процесі – при підготовці навчальної та учбово-методичної літератури з юридичних та медичних дисциплін; під час викладання курсів «Історія держави і права», «Медичне право», «Санітарія та епідеміологія» тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Положення та висновки даної наукової роботи обговорені та схвалені на засіданнях кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні положення дисертації оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: «Юридична осінь 2012» (м. Харків, 13 листопада 2012 р.); «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 15 березня–15 квітня 2013 р.); «Здоров'я сучасної людини у духовно-соціальному та фізичному вимірі» (м. Харків, 11 квітня 2013 р.); «Логіка і аргументація в праві» (м. Харків, 24 квітня 2013 р.); «Актуальні проблеми науки історії держави і права» (м. Харків, 5 жовтня 2013 р.); «Теорія та практика сучасної юриспруденції» «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 15 березня–15 квітня 2014 р.); «Судова реформа 1864 року в історії українського державотворення» (м. Харків, 14 листопада 2014 р.); «O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridic» (Chișinău, Republica Moldova, 25–26 березня 2016 р.); «Проблема людини у соціально-гуманітарному та медичному дискурсах» (м. Харків, 31 березня 2016 р.); «Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я» (м. Харків, 1–8 листопада 2016 р.); «Наука и образование – 2017» (м. Астана, 14 квітня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладені автором у сімнадцяти публікаціях, з яких: шість – статті, опубліковані у фахових наукових періодичних виданнях України та наукових періодичних

виданнях інших держав; одинадцять – тези доповідей, опублікованих за результатами всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій і «круглих столів».

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які містять дванадцять підрозділів, висновків, а також списку використаних джерел (320 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 218 сторінок, з яких 180 – основного тексту, додаток – 3 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, відображено його теоретичну базу, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, визначено мету і завдання, охарактеризовано об'єкт і предмет, окреслено хронологічні і територіальні межі, перелічено методи дослідження, висвітлено наукову новизну отриманих результатів, показано практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію матеріалів дисертації, зазначено її структуру та обсяг.

Розділ 1 «Історіографія та джерельна база дослідження» складається з двох підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Історіографія дослідження»** охарактеризовано основні етапи та результати наукових досліджень санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у ХХ ст.

Суттєву роль у науковій систематизації санітарно-епідеміологічного законодавства України початку ХХ ст. (1901–1917 рр.) відіграє робота з історії права Н. І. Пристанської. Також, санітарно-епідеміологічному законодавству, чинному на території України на початку ХХ ст. приділялася увага у працях науковців з адміністративного права: О. С. Назимова, В. Ф. Дерюженського, М. М. Белявського та ін. Інтерес з точки зору історіографії початку ХХ ст. мають і надбання вчених-істориків: К. Г. Васильєва, С. М. Ігумнова, І. Ю. Робака, О. Є. Сегала тощо. Не можна не зазначити і про наукові здобутки вчених-медиків: М. Я. Новомбергського, О. А. Гінзбурга та ін.

Періоду відродження української державності (1917–1921 рр.) присвячені роботи вченої-правознавця О. О. Колосової та ін. Вивчення окремих аспектів санітарно-епідеміологічного законодавства доби Гетьманату П. П. Скоропадського віддзеркалюється у дослідженнях вчених-істориків Л. М. Жванко, О. Пшеничної, Г. Л. Демочки, вченого-медика О. М. Ціборовського та ін. Вивченню санітарно-епідеміологічного законодавства часів Директорії Української Народної

Республіки приділялася увага у роботах вченого-правознавця Д. В. Лебедева, вчених-медиків Р. О. Піняжка, О. В. Любінця та ін.

Окремі аспекти формування санітарно-епідеміологічного законодавства радянського періоду (1917–1991 рр.) висвітлюються у роботах історика права І. Б. Усенка, вчених-медиків І. Я. Бичкова, О. К. Голиченкова, С. Я. Рячовського та ін., науковців з адміністративного права З. С. Гладуна тощо.

Окреме місце в історіографії займають роботи, присвячені тривалим історичним періодам, зокрема, дисертація вченого-медика А. М. Гринзовського (від «Стародавньої Русі» до початку ХХІ ст.), праці науковців з державного управління Я. Ф. Радиша, Н. Б. Мезенцевої, Л. О. Буравльова (від «Київської Русі» до сьогодення).

У *підрозділі 1.2. «Джерельна база дослідження»* проведено аналіз широкого кола різноманітних видів і категорій джерел: нормативно-правових актів; проектів нормативно-правових актів; збірників нормативно-правових актів; архівних документів; статистичних даних; періодичних видань тощо.

Перш за все була приділена увага нормативно-правовим актам, чинним на території українських губерній Російської імперії на початку ХХ ст. (1901–1917 рр.). Проаналізовано книгу другу «Статуту лікарського» – «Статут медичної поліції» (в редакціях від 1892 і 1905 рр.). Було досліджено нормативно-правові акти (правила, інструкції, настанови, циркуляри), які деталізували окремі положення «Статуту медичної поліції». Не залишилися поза увагою й міжнародно-правові акти, двосторонні та багатосторонні міжнародні угоди.

Наступну групу склали акти санітарно-епідеміологічного законодавства періоду відродження української державності (1917–1921 рр.), зокрема, постанови Ради Народних Міністрів, постанови Ради Міністрів, рішення, накази, а також закон Міністерства народного здоров'я і опікування тощо.

Серед актів радянської періоду (1917–1991 рр.) були використані декрети, постанови, положення Ради Народних Комісарів РСФРР, Ради Міністрів СРСР, Ради Народних Комісарів УСРР, Ради Народних Комісарів УРСР, Ради Міністрів УРСР, постанови, циркуляри, накази окремих Народних комісаріатів РСФРР, їх спільні акти, постанови Народного комісаріату охорони здоров'я СРСР, Міністерства охорони здоров'я СРСР, Народного комісаріату охорони здоров'я УСРР. Також була приділена увага розпорядженням, постановам, циркулярам, наказам Всеукраїнського революційного комітету, Народного комісаріату охорони здоров'я УСРР, Народного комісаріату

землеробства УСРР, Всеукраїнської надзвичайної санітарної комісії та ін. Специфічними актами санітарно-епідеміологічного законодавства були державні загальносоюзні стандарти (ДЕСТи), санітарні правила, норми, інструкції, положення, вимоги тощо, які затверджувалися Головним державним санітарним лікарем СРСР або його заступником.

Елементами джерельної бази дослідження виступили проекти нормативно-правових актів. Крім того, групу джерел склали збірники нормативно-правових актів.

Під час роботи над дисертацією були опрацьовані архівні документи з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, зокрема: «Канцелярія Директорії Української Народної Республіки» (з лютого 1919 р. – до грудня 1920 р.) (фонд 1429); «Рада народних міністрів Української Народної Республіки» (травень – серпень 1920 р.) (фонд 1065); «Міністерство народного здоров'я і опікування Української Держави» (фонд 1035); «Міністерство народного здоров'я і опіки Української Народної Республіки» (січень 1919 р. – серпень 1920 р.) (фонд 1604); «Рада міністрів Української Держави» (фонд 1064); «Санітарний комітет при Головноуповноваженому Української Народної Республіки» (фонд 1903); «Міністерство внутрішніх справ Української Народної Республіки» (фонд 1092); «Державний контроль Української Держави» (фонд 3325); «Кабінет Міністрів України» (фонд 2); «Всеукраїнський революційний комітет» (фонд 2360); «Народний комісаріат внутрішніх справ УРСР» (фонд 5); «Міністерство охорони здоров'я УРСР» (фонд 342) та ін.

Розділ 2 «Санітарно-епідеміологічне законодавство в українських губерніях Російської імперії на початку ХХ ст. (1901–1917 рр.)» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 2.1. ««Статут лікарський» – основа санітарно-епідеміологічного законодавства в українських губерніях Російської імперії на початку ХХ ст.»* визначено структуру, здійснено ґрунтовну характеристику, а також порівняльно-правовий аналіз книги другої «Статут медичної поліції» в редакціях від 1892 і 1905 рр.

«Статут медичної поліції» в редакції «Статуту лікарського» від 1892 р. складався з семи розділів, у яких містилося 714 статей, якими регулювалася санітарно-протиепідемічна діяльність на території Російської імперії (у тому числі її українських губерній). «Статут медичної поліції» в редакції «Статуту лікарського» від 1905 р. став оновленням як форми, так і змісту. При цьому у 1909, 1912, 1914 рр. приймалися зміни і вносилися доповнення до окремих статей «Статуту

лікарського» 1905 р., а деякі статті замінювалися або скасовувалися.

У *підрозділі 2.2. «Загальна характеристика актів санітарно-епідеміологічного законодавства, чинних на території українських губерній Російської імперії на початку ХХ ст.»* акцентується увага на системі підзаконних нормативно-правових актів, які доповнювали або деталізували положення «Статуту медичної поліції», визначається хронологія їх затвердження і скасування, а також норми «Статуту медичної поліції», які доповнювалися або деталізувалися.

При цьому як розділи «Статуту медичної поліції», так і підзаконні акти залежно від предмета регулювання поділяються на такі, що визначали: 1) коло органів та установ, їх компетенцію щодо забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя; 2) заходи попередження епідемій і порядок їх вжиття; 3) заходи боротьби проти епідемій, умови та процедури їх застосування.

Підрозділ 2.3. «Міжнародно-правові акти з санітарно-протиепідемічних питань, ратифіковані Російською імперією і чинні на території її українських губерній на початку ХХ ст.»

Перша міжнародна санітарна конференція проходила з 23 липня до 23 вересня 1851 р. в Парижі. На ній були розроблені та прийняті – «Міжнародна санітарна конвенція» та «Санітарний регламент». У подальшому подібні конференції стали істотною та плідною формою міжнародного співробітництва країн.

Ратифіковані Російською імперією наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. міжнародні санітарні конвенції, а також укладені із санітарних питань міждержавні угоди, виступали елементами санітарно-епідеміологічного законодавства в українських губерніях. Більш того, участь у міжнародних санітарних конференціях, приєднання до конвенцій, які на них приймалися, міждержавна співпраця у сфері протиепідемічної боротьби здійснювали безпосередній вплив на внутрішньодержавне санітарно-епідеміологічне законодавство.

Розділ 3 «Санітарно-епідеміологічне законодавство в Україні у період відродження української державності (1917–1921 рр.)» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Формування нормативно-правової бази санітарно-протиепідемічної діяльності за часів Української Центральної Ради (1917–1918 рр.)».

В Українській Народній Республіці проводилася досить стримана політика щодо перетворення як державного апарату, так і системи законодавства. Фактично, остання складалася з актів Тимчасового Уряду (прийнятих до 27 жовтня), законів Центральної (Малої) Ради, а

також розпоряджень Генерального Секретаріату. Крім цього, на території України продовжували мати чинність акти санітарно-епідеміологічного законодавства Російської імперії.

Діяльність Центральної Ради щодо розробки правового регулювання санітарно-протиепідемічної справи базувалася на законодавстві Російської імперії та Тимчасового уряду. Увага приділялася переважно системі санітарно-протиепідемічних органів, а регулювання санітарно-протиепідемічних заходів здійснювалося нормативно-правовими актами прийнятими за часів Російської імперії.

Підрозділ 3.2. «Санітарно-епідеміологічне законодавство за часів Гетьманату П. П. Скоропадського (1918 р.)».

За часів гетьманату П. П. Скоропадського, на території Української держави продовжував свою чинність «Статут лікарський» в редакції від 1905 р. з наступними змінами і доповненнями. У свою чергу, переважна більшість актів, які приймалися у цей період стосувалася органів, покликаних здійснювати санітарно-протиепідемічну діяльність.

Крім цього, була прийнята низка підзаконних нормативно-правових актів, у яких визначався порядок діяльності санітарних органів. Поряд із цим, суттєва увага приділялася фінансовому забезпеченню як взагалі діяльності санітарно-протиепідемічних органів, так і здійснення окремих санітарно-протиепідемічних заходів.

Підрозділ 3.3. «Нормативно-правове регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності за часів Директорії Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1921 рр.)».

Склад санітарно-епідеміологічного законодавства цього періоду зумовлювався тим, що за браком часу для розроблення і прийняття нових актів, використовувалися ті, що були прийняті за часів Російської імперії. Основним нормативно-правовим актом у сфері санітарно-протиепідемічної діяльності залишався «Статут лікарський» в редакції від 1905 р. з наступними змінами і доповненнями. У той же час, до чинних актів вносилися зміни та доповнення, а також приймалися нові акти. Так, при створенні нової системи санітарно-протиепідемічних органів приймалися акти, якими регулювалася їх діяльність.

У свою чергу, відповідно до закону «Про тимчасову адміністрацію областей Західноукраїнської Народної Республіки» від 16 листопада 1918 р. на території Західноукраїнської Народної Республіки залишалося чинним попереднє, австрійське законодавство, зокрема, «Санітарний статут», виданий австрійським урядом у 1770 р., чинність якого з 1773 р. поширювалася на Галичину.

Розділ 4. «Санітарно-епідеміологічне законодавство чинне на території України за радянських часів (1917–1991 рр.)» складається з чотирьох підрозділів.

Підрозділ 4.1. «Законодавче регулювання санітарно-протиепідемічної справи у перші роки радянської влади (1917–1922 рр.)».

Для даного періоду було характерним те, що видання нових актів урядом РСФРР інколи являло собою дублювання норм, прийнятих ще за часів Російської імперії (зокрема, «Статуту лікарського»), а також інших статутів, уложень, циркулярів, постанов тощо). Це призводило до впровадження дореволюційних актів (окремих норм) у радянську систему законодавства, але ніби під авторством радянського уряду. Приймалися і нові акти, але переважно через поточні потреби боротьби з епідеміями, їх попередження, здійснення санітарного контролю тощо.

Специфіка державно-політичного устрою тих часів призводила до застосування актів, які приймалися як органами влади УСРР, так і РСФРР (з кількісним переважанням останніх). При цьому акти УСРР здебільшого дублювали акти РСФРР.

Формування санітарно-епідеміологічного законодавства залежало від санітарно-епідемічної ситуації, під впливом якої у першу чергу приймалися акти, спрямовані на боротьбу з епідеміями, а вже у другу – на їх попередження. Найбільшу ж кількість становили акти, якими визначалася система санітарних органів, їх компетенція.

Підрозділ 4.2. «Санітарно-епідеміологічне законодавство після утворення СРСР (1922–1937 рр.)».

Утворення СРСР, набуття УСРР статусу союзної республіки, поява і розповсюдження на її територію союзного законодавства зумовили позначення 1922 р. в якості початку чергового етапу нормативно-правового регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності. Відтепер роль актів РСФРР стали відігравати загальносоюзні акти СРСР. При цьому ставало все більше республіканських актів УСРР.

В іншому ж збереглася предметна спрямованість нормативно-правових актів. Нормотворча діяльність набувала більш послідовного характеру. Приймалися основні нормативно-правові акти, на підставі і у розвиток яких приймалися акти, які деталізували їх положення. Відбувався перехід від дублювання положень дореволюційних актів та/або актів СРСР до розроблення і затвердження власних актів УСРР. Розширювалася і сфера відносин, які регулювалися цими актами, зокрема, здійснювалася санітарна охорона харчових продуктів, будівництва, водних об'єктів, державних кордонів тощо.

Підрозділ 4.3. «Санітарно-епідеміологічне законодавство у 1937–1970 рр.».

Боротьба з епідеміями все більше відходила на другий план і потребувала помітно меншого правового регулювання. Натомість актів, спрямованих на попередження епідемій та підтримання належного санітарного стану ставало все більше. Почало проявлятися переважання союзного законодавства. Із розвитком науково-технічного прогресу ускладнювалася і система законодавства.

Після включення до складу УРСР Західної України на її території було скасовано чинність всіх актів польського законодавства й розповсюджено загальносоюзне (СРСР) та республіканське (УРСР) радянське санітарно-епідеміологічне законодавство.

Підрозділ 4.4. «Санітарно-епідеміологічне законодавство у 1970–1991 рр.».

19 грудня 1969 р. Верховною Радою СРСР був ухвалений Закон «Про затвердження Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я», які набували чинності з 1 липня 1970 р. Тим самим закладався нормативно-правовий фундамент для здійснення оновлення законодавства з охорони здоров'я, у тому числі, і санітарно-епідеміологічного.

«Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я» у розділі 3 закріплювали принципи, вимоги і приписи, яким мали відповідати інші акти, якими регулювалися відносини у сфері охорони здоров'я, зокрема, у сферах санітарії та епідеміології.

15 липня 1971 р. Верховною Радою УРСР був прийнятий Закон УРСР «Про охорону здоров'я». Він був копією «Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я» на республіканському рівні, зокрема, положення однієї статті «Основ» розміщувалися у декількох статтях «Закону».

7 жовтня 1977 р. Верховною Радою СРСР було прийнято і введено у дію нову Конституцію СРСР, у якій було закріплено право громадян СРСР на охорону здоров'я. Це викликало внесення змін до «Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я». 20 квітня 1978 р. Верховною Радою УРСР було прийнято і введено у дію нову Конституцію УРСР, у якій закріплювалося право громадян Української РСР на охорону здоров'я. Це призвело до внесення змін у Закон Української РСР «Про охорону здоров'я». При цьому всі інші акти санітарно-епідеміологічного законодавства ґрунтувалися лише на «Основах законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я», оскільки мали виключно загальносоюзний характер.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовані найсуттєвіші результати дослідження, наведені теоретичні узагальнення і вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей становлення і розвитку нормативно-правового регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності на території України на різних історичних етапах ХХ ст.

Основними науковими і практичними результатами дослідження, які сприяли розв'язанню наукового завдання, є такі:

1. Дослідження санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України у ХХ ст., відображалось здебільшого у працях вчених-медиків та вчених-істориків. У значно меншій мірі даної проблематики в своїх роботах торкалися історики права, науковці з адміністративного права, інколи вчені з державного управління, екологічного права тощо. При цьому увага санітарно-епідеміологічному законодавству приділялася у рамках дослідження більш широкого кола питань (зокрема, державного регулювання охорони здоров'я, діяльності органів та установ охорони здоров'я тощо), і лише інколи стосувалася саме «лікарсько-санітарного» або ж «санітарного» законодавства. Однак сутність такої уваги зводилася до перелічення або класифікації актів, які відносилися до цього законодавства, без їх детального вивчення.

2. До джерельної бази дослідження належить достатня кількість різних видів і категорій джерел, зокрема: нормативно-правові акти; проекти нормативно-правових актів; збірники нормативно-правових актів; архівні документи; статистичні дані; періодичні видання тощо. Нормативно-правові акти вельми різноманітні, це – статuti, закони, декрети, постанови, положення, ухвали, настанови, циркуляри, накази, рішення, інструкції, розпорядження, правила, норми, поучення, міжнародні угоди, конвенції, регламенти та ін.

3. Дослідження санітарно-епідеміологічного законодавства в Україні у ХХ ст. об'єктивно передбачає виокремлення трьох періодів: 1) Російської імперії початку ХХ ст. (1901–1917 рр.); 2) відродження української державності (1917–1921 рр.); 3) радянських часів (1917–1991 рр.). При цьому в рамках другого періоду необхідним є виділення трьох етапів: (1) Української Центральної Ради (1917–1918 рр.); (2) Гетьманату П. П. Скоропадського (1918 р.); (3) Директорії Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1921 рр.). У свою чергу, в рамках радянського періоду, акти санітарно-епідеміологічного законодавства заслуговують на таку періодизацію: перших років радянської влади (1917–1922 рр.); після утворення СРСР (1922–1937 рр.); після перетворення УСРР на

УРСР та прийняття Конституції УРСР 1937 р. (1937–1970 рр.); після прийняття «Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я» 1969 р. і набуття ними чинності (1970–1991 рр.).

4. Залежно від предмета регулювання всі акти, які належали до чинного на території України у різні історичні періоди ХХ ст. санітарно-епідеміологічного законодавства, підлягають розподілу на три основні групи – такі, що: 1) визначали систему органів і установ (їх посадових осіб) з управління та контролю у сфері санітарно-протиепідемічної діяльності, їх компетенцію; 2) закріплювали заходи, спрямовані на попередження епідемій; 3) встановлювали заходи боротьби проти епідемій, їх припинення і ліквідації. При цьому в рамках другої групи можливим є виділення декількох підгруп – залежно від сфери забезпечення санітарно-епідемічної безпеки: (1) у промисловому обігу продуктів харчування; (2) з охорони навколишнього природного середовища (зокрема, води, повітря, ґрунту тощо); (3) у будівництві; (4) з охорони праці; (5) у сфері побуту і відпочинку та ін.

5. «Статут лікарський» (в редакціях від 1892 і 1905 рр., з наступними змінами і доповненнями) був систематизованим актом медичного законодавства Російської імперії (у тому числі її українських губерній) на початку ХХ ст. Книга друга «Статуту лікарського», яка мала назву «Статут медичної поліції», фактично, являла собою санітарно-епідеміологічне законодавство у його вузькому розумінні. Окремі положення «Статуту медичної поліції» доповнювалися або деталізувалися у підзаконних нормативно-правових актах (які, в основному, видавалися комісією із заходів попередження і боротьби проти чумної зарази при Міністерстві внутрішніх справ). Ратифіковані Російською імперією наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. міжнародні санітарні конвенції, а також укладені міждержавні угоди із санітарних питань, виступали елементами санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території її українських губерній. У сукупності – «Статут медичної поліції», підзаконні нормативно-правові акти, а також міжнародні конвенції та угоди складали санітарно-епідеміологічне законодавство у його широкому розумінні.

6. За часів Української Центральної Ради (1917–1918 рр.) на території України зберігало чинність санітарно-епідеміологічне законодавство Російської імперії, а також мали чинність акти, прийняті Тимчасовим урядом. За час перебування при владі П. П. Скоропадського (1918 р.) всі розпорядження колишнього українського уряду, а також тимчасового Російського уряду були скасовані, а замість них приймалися нові нормативно-правові акти у сфері санітарно-

протиепідемічної діяльності. За часів Директорії Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1921 рр.) була відновлена чинність санітарно-епідеміологічного законодавства Російської імперії, при цьому зберігалася чинність нормативно-правових актів, прийнятих при Гетьманаті, а також відбувалася нова нормотворча діяльність. До санітарно-епідеміологічного законодавства Західноукраїнської Народної Республіки того часу належав «Санітарний статут», виданий австрійським урядом у 1770 р. (з 1773 р. його чинність поширювалася на Галичину).

7. У перші роки радянської влади (1917–1922 рр.) санітарно-епідеміологічне законодавство складалося з актів, які приймалися як органами влади УСРР, так і РСФРР, при цьому акти, які приймалися на рівні УСРР, здебільшого дублювали положення актів прийнятих урядом РСФРР. Нормотворча діяльність у сфері правового регулювання санітарно-протиепідемічної діяльності після утворення СРСР (1922–1937 рр.) ставала більш послідовною – приймалися основні нормативно-правові акти, а у їх розвиток затверджувалися додаткові, при цьому відбувався перехід від дублювання положень актів СРСР до розроблення і затвердження власних актів УСРР, крім того, почали набувати поширення міжнародно-правові акти. Після перетворення УСРР на УРСР та прийняття Конституції УРСР 1937 р. (1937–1970 рр.) знову стала проявлятися тенденція переважання союзного санітарно-епідеміологічного законодавства. Після прийняття «Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про охорону здоров'я» 1969 р. і набуття ними чинності (1970–1991 рр.) санітарно-епідеміологічне законодавство розвивалося шляхом прийняття численних підзаконних нормативно-правових актів (вимог, норм, правил, стандартів тощо), у яких уточнювалися і деталізувалися положення законодавчих актів. При цьому, якщо законодавчі акти поділялися на загальносоюзні та республіканські (які, щоправда мало чим відрізнялися від загальносоюзних), то підзаконні акти були виключно загальносоюзними.

8. Формування санітарно-епідеміологічного законодавства на всіх етапах ХХ ст. відбувалося під впливом та з урахуванням тих санітарних та епідемічних обставин, які склалися на певний проміжок часу, а також досягнень науково-технічного прогресу. Особливість санітарно-протиепідемічної діяльності (її спрямованість на попередження, припинення і боротьбу проти епідемічних захворювань) спричинювала необхідність застосування при її регулюванні нормативно-правових актів, які носили міжгалузевий характер (переважно на стикі медичного

і адміністративного, трудового, фінансового законодавства). Відмітною ознакою актів санітарно-епідеміологічного законодавства була наявність у них техніко-юридичних норм.

9. Систематизація санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України протягом ХХ ст. йшла від неофіційної до офіційної інкорпорації. Так, за часів Російської імперії (на початку ХХ ст.), а також у перші роки радянської влади (1917–1922 рр.) видавалися неофіційні збірники нормативно-правових актів (наприклад, за редакціями лікарів, юристів тощо). Згодом (1922–1991 рр.) систематизація стала здійснюватися у вигляді офіційної інкорпорації – збірників нормативно-правових актів, які видавалися спочатку Народним комісаріатом охорони здоров'я СРСР, а пізніше Міністерством охорони здоров'я СРСР. При цьому через високу динамічність санітарно-епідеміологічного законодавства, його систематизація здійснювалася періодично.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гоцуляк С. Л. Санітарно-епідеміологічне законодавство в українських губерніях на початку ХХ ст. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 40–46.

2. Гоцуляк С. Л. Международные санитарные конвенции, ратифицированные Российской империей в конце XIX – начале XX ст.: историко-правовой аспект. *Legea și viața*. 2014. № 8/2 (272). С. 41–45.

3. Гоцуляк С. Л. Організаційне забезпечення санітарної справи в Україні в період 1917–1921 рр. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 27. С. 247–257.

4. Гоцуляк С. Л. Правове регулювання санітарної справи в Україні на початку 1920-х рр. *Право і суспільство*. 2015. № 3. Ч. 3. С. 8–13.

5. Гоцуляк С. Л. Правовое регулирование санитарно-эпидемиологического дела в Украине в период перестройки (1985–1991 гг.) *Teorie și Practică*. 2015. № 6 (16). С. 19–24.

6. Гоцуляк С. Л. Техніко-юридичні норми в санітарно-епідеміологічному законодавстві України в ХХ ст. *Форум права*. 2016. № 2. С. 34–42.

7. Гоцуляк С. Л. Санітарне законодавство в українських губерніях за часів Російської імперії. *Юридична осінь 2012 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (Харків, 13 листопада 2012 р.) / За заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого», 2012.*

С. 36–38.

8. Гоцуляк С. Л. Забезпечення санітарної справи в Україні за Конституцією УРСР 1978 р. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: мат. I всеукр. наук.-теорет. конф. (Харків, 15 березня – 15 квітня 2013 р.). Харків: Точка, 2013. С. 186–188.

9. Гоцуляк С. Л. Правові засади санітарного та епідемічного благополуччя населення України. *Здоров'я сучасної людини у духовно-соціальному та фізичному вимірі*: мат. наук.-практ. конф. з міжнар. участю студентів, молодих вчених та викладачів (Харків, 11 квітня 2013 р.). Харків: ХНМУ, 2013. С. 36–37.

10. Гоцуляк С. Л. Логічна структура Статуту лікарняного 1857 р. *Логіка і аргументація в праві*: мат. V міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 24 квітня 2014 р.). Харків: ФОП Корецька Л. О., 2013. С. 11–13.

11. Гоцуляк С. Л. Розвиток санітарного законодавства в різних сферах життєдіяльності українського народу (історико-правовий аспект). *Актуальні проблеми науки історії держави і права*: мат. «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. А. Й. Рогожина (Харків, 5 жовтня 2013 р.) / За ред. В. Д. Гончаренка. Харків: Право, 2013. С. 208–211.

12. Гоцуляк С. Л. Діяльність органів самоврядування в забезпеченні санітарного благополуччя населення в Україні (кінець 1890-х рр. – початок ХХ ст.). *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: мат. III всеукр. наук.-теорет. конф. (Харків, 15 березня – 15 квітня 2014 р.). Харків: Точка, 2014. С. 34–35.

13. Гоцуляк С. Л. Санітарне законодавство в українських губерніях в світлі реформ 1860-х рр. *Судова реформа 1864 року в історії українського державотворення*: мат. всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 листопада 2014 р.). Харків: Друкарня Мадрид, 2014. С. 21–23.

14. Гоцуляк С. Л. Правове закріплення технічних норм в санітарному законодавстві України у другій половині ХХ ст. *O nouă perspectivă proceselor de integrare europeană din Moldova și Ucraina: aspectul juridic*: conferința internațională științifico-practică (Chișinău, Republica Moldova, 25–26 martie 2016). Chișinău: Cetatea de Sus. С. 24–27.

15. Гоцуляк С. Л. Технічні норми в контексті санітарно-епідеміологічного законодавства в Україні в ХХ столітті. *Проблема людини у соціально-гуманітарному та медичному дискурсах*: мат. міжвузівської наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 31 березня 2016 р.). Харків: ХНМУ, 2016. С. 56–57.

16. Гоцуляк С. Л. Вплив норм Конституції на санітарне законодавство. *Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні*

аспекти розвитку охорони здоров'я: мат. IV міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Харків, Нац. мед. ун-т 1–8 листопада 2016 р.). Харків: Колегіум, 2016. С. 116–118.

17. Гоцуляк С. Л. Имплементация международных медико-санитарных норм в санитарно-эпидемиологическое законодательство Украины. *Наука и образование – 2017*: сборник мат. XII междунар. научн. конф. студентов и молодых ученых (Астана, 14 апреля 2017 г.). Астана, 2017. С. 6049–6051.

АНОТАЦІЯ

Гоцуляк С.Л. Санітарно-епідеміологічне законодавство в Україні у ХХ ст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, яке полягає у історико-правовій характеристиці санітарно-епідеміологічного законодавства, чинного на території України протягом ХХ ст., визначенні його сутності, особливостей, значення, динаміки чинності, а також ефективності.

В рамках даної роботи виокремлюються три історичні періоди: по-перше, Російської імперії початку ХХ ст. (1901–1917 рр.); по-друге, відродження української державності (1917–1921 рр.); по-третє, радянський (1917–1991 рр.). Одним із елементів новизни виступає класифікація актів санітарно-епідеміологічного законодавства залежно від предмета регулювання на такі, що: (1) встановлювали систему органів контролю у сфері санітарії та епідеміології; (2) передбачали заходи боротьби з епідеміями; (3) закріплюють санітарні правила і норми, дотримання яких було спрямовано на попередження виникнення епідемій.

Ключові слова: санітарно-епідеміологічне законодавство, санітарно-протиепідемічна діяльність, санітарія, епідеміологія, техніко-юридичні норми, українські губернії Російської імперії, відродження української державності, законодавство України за радянських часів.

АННОТАЦИЯ

Гоцуляк С. Л. Санитарно-эпидемиологическое законодательство в Украине в ХХ в. – Квалификационная научная работа на правах

рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2017.

В диссертации приведено теоретическое обобщение и разрешение научного задания, которое заключается в историко-правовой характеристике санитарно-эпидемиологического законодательства, действовавшего на территории Украины на протяжении XX в., определении его сущности, особенностей, значения, динамики действия, а также эффективности.

В рамках данной работы выделяются три исторических периода: во-первых, Российской империи начала XX в. (1901–1917 гг.); во-вторых, возрождения украинской государственности (1917–1921 гг.); в-третьих, советский (1917–1991 гг.). Одним из элементов новизны выступает классификация актов санитарно-эпидемиологического законодательства в зависимости от предмета регулирования на такие, которые: (1) устанавливали систему органов контроля в сфере санитарии и эпидемиологии; (2) предусматривали меры борьбы с эпидемиями; (3) закрепляли санитарные правила и нормы, соблюдение которых было направлено на предупреждение возникновения эпидемий.

Ключевые слова: санитарно-эпидемиологическое законодательство, санитарно-противоэпидемиологическая деятельность, санитария, эпидемиология, технико-юридические нормы, украинские губернии Российской империи, возрождение украинской государственности, законодательство Украины в советское время.

ABSTRACT

Hotsulyak S. L. Sanitary legislation in Ukraine in the XXth Century. – Qualifying scientific work. Manuscript.

The thesis for obtaining of the Candidate of Legal Science degree, specialty 12.00.01 "Theory and History of State and Law, History of Political and Legal Studies". – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The thesis provides the theoretical generalization and resolves academic problem, which consists in the historical and legal characteristic of sanitary-epidemiological legislation applicable within Ukraine during the XXth century, identifying their nature, characteristics, significance, dynamics of the force and efficiency.

The research singles out three historical periods: first, Russian Empire of the early twentieth centuries (1901–1917); second, the revival of Ukrainian statehood (1917–1921); third, the Soviet stage (1917–1991). In turn, the period of revival of Ukrainian state is separated into another three stages: first – during the Ukrainian Central Council (1917–1918) second – during the Hetman P. Skoropadsky (1918); third – the times Directorate of the Ukrainian People's Republic and the Western Ukrainian People's Republic (1918–1921). Soviet period, due to the peculiarities of state and law-making, is divided into four stages: the first – the early years of the Soviet regime (1917–1922), the second – after establishing the USSR (1922–1937); the third – 1937–1970; the fourth – 1970–1991.

The novelty of the thesis consists in the systematization of sanitary-epidemiological legislation depending on the subject of regulation, namely, acts that: (1) establish a system of bodies for the control in the field of sanitation and epidemiology and determine their competence; (2) provide measures to combat epidemics, termination and liquidation of negative consequences; (3) establish sanitary rules and regulations, which aims at the prevention of epidemics. Within the latter group it was singled out specific subgroups of acts, depending on the sphere of sanitary rules and regulations. In addition, the research highlighted that the systematization of the sanitary-epidemiological legislation in the designated period erased from the informal to the formal incorporation.

The elements of novelty also includes the author's periodization of sanitary-epidemiological legislation in the Soviet period, which was indicated due to the distinctive features of state building and rulemaking of that time.

In addition, it is proved that at all stages of the XXth century the formation of sanitary-epidemiological legislation occurred under the influence taking into account those sanitary and epidemiological circumstances that occurred that time, as well as scientific and technological progress. It is emphasized that the distinctive feature of sanitary-epidemiological legislation was the presence therein technically-legal norms.

The practical significance of the thesis consists in the fact that its provisions and findings could be used in field of scientific research, the educational process, law-making activities, the activities of sanitary and sanitary-epidemiological services and their officials, etc.

Keywords: sanitary-epidemiological legislation, sanitary-epidemiological activities, sanitation, epidemiology, technical and legal norms, Ukrainian provinces (gubernias) of Russian Empire, the revival of Ukrainian statehood, legislation of Ukraine in Soviet times.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
Лісогорова К. М.

Підписано до друку 05.09.2017 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл. вид. арк. 0,9.
Тираж 120 прим. Зам. № _____

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77